

Pethő József:

„Hogy író lettem, azt neki köszönhetem...” Krúdy alma materéről és kedves tanáraitól*

„Ennek a városnak voltam az írója”

Krúdy Gyula teljes egészében Nyíregyházához kötötte életművét, amikor sikereit így osztotta meg szülővárosával: „Ennek a városnak voltam az írója”. Egy másik helyen így vallott kötődéséről: „az én olvasóim sohasem kérdezték: hol születtem. Minden írásomból kitűnik, hogy nyíregyházi vagyok, aki büszke származására. Harminc esztendeig mindig Nyíregyházáról írtam. Könyveim éppúgy jelentik a régi Nyíregyházát, mint akár a város múzeumai”.

Krúdy számára „a Nyírség Magyarország legszebb tája” maradt mindörökké, így érzett akkor is, amikor már évtizedek óta a távol élt. Élete alkonyán is az volt az egyetlen vágya, hogy Budapestről hazaköltözhessen „csendes, nyugodt élet”-et élni „egy kis házban a Sóstói úton vagy a Szarvas utcán”.

Ez a kötődés a gyerekkorban és a gimnáziumi diákévek alatt alakult ki, ezért is érezzük indokoltnak, hogy a kettős évfordulón felidézzük ezeket az éveket, és ezen belül is megemlékezzünk az elindító alma materről és annak néhány jeles, Krúdyra is nagy hatással lévő tanáráról.

„Így nevelték akkor a tanárok az ifjúságot”

A Krúdy család háza az egykori Kállói, a mai Szent István utcán majdnem szemben volt a gimnáziummal, az alsó osztályokat Krúdy Gyula mégsem itt végezte. Az első osztályt Szatmáron, a következő hármat pedig a felvidéki Podolinban járta. Apjának ugyanis az volt a véleménye, hogy jobb, ha fia, az anyai kényeztetéstől távol nevelkedik. Másrészt vallási megfontolások is szerepet játszhattak az iskolaválasztásban: a Krúdy család római katolikus volt, a nyíregyházi gimnázium viszont evangélikus.

A negyedik osztály elvégzése után azonban valószínűleg úgy vélekedhettek a szülők, hogy a túlfejlett, egyre nehezebben fékezhető és bizony nem valami jól tanuló fiút jobb lesz a közelükben tartani, ezért aztán félretették vallási és egyéb szempontjaikat, s lemondtak a távolabbi iskolákkal való további kísérletezésről. Így került vissza Krúdy 1891-ben szülővárosába, s az ötödik osztálytól kezdve négy éven át a Nyíregyházi Ágostai Hitvallású Evangélikus Főgimnázium, a mai Kossuth gimnázium tanulója volt.

Ez az iskola nem tekinthetett vissza olyan hosszú múltra, mint a podolini piaristák több száz éves intézete. Nyíregyházán csak 1806-ban határozták el egy magasabb iskola létesítését. Így indult meg az úgynevezett professzori iskola, amely gimnáziummá csak 1861-ben

* Ebben az évben emlékezünk Krúdy Gyula születésének 125., halálának 70. évfordulójára; városunk legnagyobb írójának nyíregyházi diákéveit a kettős évfordulóhoz csatlakozva idézzük. – Krúdy diákéveinek krónikáját a legalaposabban Katona Béla tárta fel máig példaértékű tanulmányában, az alábbiakban is elsősorban az ő redményeire támaszkodom.

lett, de még ezután is hosszú ideig csak négy-, majd hatosztályos algimnáziumként működött, 1887-ben épült ki teljes, nyolcosztályos főgimnáziummá.

Az ötödik osztályba kerülő Krúdy aránylag hamar beilleszkedett új környezetébe, amely igazában nem is volt számára új, hiszen osztálytársainak egy részét már a korábbi évekből ismerte. Osztályában ő volt a legfiatalabb, ugyanakkor termetre a legmagasabb. Nemcsak osztálytársain nőtt azonban túl, felső osztályos korára egy kicsit kinőtt már az iskolapadokból is, s ha a legszükségesebb feladatokat éppen elvégezte is, igazi örömet és kielégülést nemigen jelentett számára a gimnázium. Ennek ellenére később mint író meglepően gyakran emlegette nyíregyházi diákéveit. Ha nagyobb, önálló mű nem is született iskolai élményeiből, mégis sokszor és mindig megkülönböztetett szeretettel, sőt büszkeséggel emlékezett vissza iskolájára és tanáira. A tegnapok kódlovagjai című művében egyenesen az ország akkori legelső, leghíresebb, legnagyobb múltú iskoláival, például a debreceni kollégiummal állítja egy sorba ezt írva: „nem lehet levetkezni a debreceni kollégiumi, a régi ludoviceumi, a piaristai és a nyíregyházi Kossuth-főgimnáziumi nevelést életünk bevégeztéig”.

Bizony, kitűnő iskolának kellett lennie a századvégi nyíregyházi főgimnáziumnak! Ahogy Margócsy József írja: „a kiegyezés utáni fél évszázadban az evangélikus főgimnázium tanári kara és diáksága a város szellemi központja”. A tanárok közül nem egy külföldi egyetemen tanult, s szaktudományának nemcsak egyszerű közvetítője, hanem kutató tudósa is volt. Érdemes azt is megemlíteni, hogy abban az időben a tanári kar jelentős része a Felvidékről származott Nyíregyházára, és az ősi felvidéki városoknak polgárosultabb, felvilágosultabb szellemét hozta magával a városi hagyományokban akkor bizony még nem valami gazdag Nyíregyházára.

Ifj. Krúdy Gyula serdülőkorában

Különösen az irodalmi érdeklődésű tanulók találhattak tanáraikban kitűnő segítőkre: tanácsadókra, bírálókra, hiszen azokban az években egyszerre sok kiváló irodalmár került össze a nyíregyházi gimnázium tanári karában. Főként négy ilyen tanárát emlegette Krúdy gyakran, Leffler Sámuel, Gróh Istvánt, Vietórisz Józsefet és Porubszky Pált.

Leffler Sámuel (1851–1915) 1874-től tanított a nyíregyházi gimnáziumban, természettudományi tárgyakat, majd főként latint. A város közéletében és különösen kulturális életében is fontos szerepet vállaló kitűnő tanárára Krúdy nagy tisztelettel és hálával emlékezett vissza. Egy helyütt például ezt írja: „Leffler Sámuelről, a legderekkab tanárról, akartam írni, aki először adta kezembe a csodálatos Dickenst és hű barátommá tette a sánta lordot és a többieket, akiket nem ismertem addig, mert azt vélte, hogy későbbi pályámon szükségem lesz néhány mesterfogás megtanulására.”

Gróh István 1891-től 1894-ig tanított városunkban rajzot, innen Pestre került, ahol az Iparművészeti Főiskola tanára, később igazgatója is lett. Sokoldalú, színes egyéniség volt: nemcsak archeológiai, képzőművészeti tanulmányai jelentek meg, hanem novellái is,

méghez a jeles fővárosi lapokban, folyóiratokban. A vörös postakocsi című regényében így emlékszik rá és az egykori iskolára Krúdy: „Az alföldi város gimnáziuma zöld fák között állott és csúcsíves ablakaival, nyitott árkádjával inkább valamely kacér vadászkastélyhoz hasonlított, mint a tudományok csarnokához. ... Gróh Pistáért, a rajztanárért és költőért, szívesen föláldozta volna az életét bármelyik diák.”

Vietórisz József Krúdy osztályában az úgynevezett görögptlő olvasmányok tárgyalását vezette. A jeles költő tehetségét Krúdy is becsülte, egyik levelében például ezekkel a szavakkal kérte volt osztálytársát, hogy adja át üdvözlését Vietórisznak: „Vietórisz Józsefnek, a nagy költőnek minden hódolatom!” Másutt meg valóságos kis legendát teremtve éppen Vietórisz kivételes tehetségével magyarázza a főgimnázium létrejöttét: „Vietórisz József volt a nyíregyházi gimnázium büszkesége.

„Hogy író lettem azt neki köszönhetem.” –
Porubszky Pál, Krúdy kedves tanára

Diák, tanár, majd igazgató korában Vietórisz József nevét hallotta legelőször mindenki, aki a nyíregyházi gimnázium küszöbét átlépte. Rajongtak érte, ahogyan diákért talán még nem rajongtak a bajtársai, mikor a mai Kossuth-főgimnázium helyén csak éppen amolyan líceum volt, – egyemeletes, de csodálatosan szép épület, a régi Nyíregyháza legszebb épülete, a felvidéki kastélyokra emlékeztető ablakokkal. [...]

Amíg végre megérkezett Vietórisz Jóska, és büszkesége lett az algimnáziumnak. Nyíregyházi fiú, az édesanyját mindenki ismeri a városban, itt laknak az atyafiai szerte, mióta a várost százegynéhány esztendő előtt megalapították. Mindenben első, mindenben kitűnő, szinte hibátlan diák ... A hagyomány szerint éppen Vietórisz József kedvéért nyúltak bele jól bekötözött zacskóikba a tír pákok (ahogyan a tanyai gazdákat nevezik),

hogy a rendkívüli diák itthon maradjon, előbb hatosztályossá, később nyolcosztályossá építik a gimnáziumukat”. (A valóság, mint mindig, most is szürkébb: valójában Vietórisznak még a Felvidékre kellett mennie érettségizni.)

Vietórisz nemcsak költői tehetségével imponált Krúdynak, hanem tánctudásával is, ám talán még inkább ennek köszönhetően a hölgyek körében elért sikereivel: „...ne felejtjük el végül a Sóstón rendezett diák-majálisokat se, amelyeknek ugyancsak Vietórisz Jóska volt a mesterük. Táncolni talán senki sem tudott úgy, mint ő... Termetére nézve inkább amolyan mokányfajta volt, de lobogó sötét szemei, hullámzó hajfürtjei, sodrott bajusza, méltóságteljes táncmozdulatai, kitartó izmai mindig azon férfiideálok közé sorozták, amely ideálok kedvéért a nagymamák is szívesen felkeltek volna helyükről, hogy egy-kettőt forduljanak Vietórisz Jóskaival. Hát még a kisasszonyok, akik a farsangot, majálisot Nyíregyházán töltötték! A fantázia harminc-egyven esztendő távolságából azt is hihetné, hogy Péchy Sári (Beregől) csak azért varrt a bálra fehér atlaszszoknyát, derékot s efféle fehér illúziót fehér nárcisz-csokrokkal díszítve, mert Vietórisz József volt a főrendező a majálison! Farbaki Gizella, kék tarlatánban, kék atlaszderékban és virágdísszel; Azary Róza (Tokajból) fehér atlaszruhában, kék nefelejcskekkel; Korányi Anna fehér tarlatánban, fehér brokátderékban, fehér atlaszszal

díszítve; Sztárek Jolán rózsaszín ruhában, kárpáti rózsákkal díszítve; Kratovánszky Ida fekete selyem kivágott ruhában scotisch virágokkal, és mindazok a kisasszonyok, akik a nyíregyházi öregdiákok fantáziájában most talán könnyebben megjelennek, miután régi báli ruháikat is felemlítettem: mindazok a kisasszonyok talán azért is járták a nyíregyházi bálakat, hogy egy-egy magyar táncot ellejtsenek Vietórisz Jóskával, a leghíresebb diákkal.... Vajon vannak a mai diákok között ilyen Vietóriszok?"

Tanárai közül a legközvetlenebb szálak minden bizonnyal **Porubszky Pál**hoz fűzték a diák Krúdyt: „Szépséges magyar történet! Becsület dolga volt tudni azt minden diáknak, mert a történelem volt az öreg Porubszkyé. Ebben nem ismert tréfát. Ezt tudni kellett a leggyengébbnek is. De tudta is mindenki, mert a rajongva szeretett tanár tanította” – írja róla egyik visszaemlékezésében.

Porubszky sejtette meg benne elsőként az író, s annyira bízott tehetségében, hogy tanártársaival szemben is mindig védelmébe vette, mikor irodalmi ambíciói miatt elhanyagolta iskolai munkáját, vagy újságtudósítás miatt távol maradt az órákról. Nyilván Porubszky biztatására vett részt hetedik osztályos korában az önképzőkör irodalmi pályázatán is, amelyen aztán díjat is nyert az egyik elbeszélésével. Nyolcadikos korában pedig már rendszeresen jelentek meg novellái Porubszky lapjában, a Nyíregyházi Hírlapban.

Krúdy később is gyakran emlegette, hogy milyen sokat köszönhet Porubszkynek. A *vörös postakocsi* című regényébe is beleszötte tanára nevét, aki irodalmi előadásaiiban is alkalmat talált arra, hogy ösztönözze, serkentse a fiatal írópalántát: „Porubszky Pál, a magyar irodalom tanára, Bessenyei gárdistahadnagy gyönyörű élettörténetéhez hozzáfűzte, hogy manapság is vannak költők, velünk, mellettünk és szemünk láttára bontakozik tehetségük s a költő ismét Rezeda úr volt, mert hiszen a költői pályára óhajtott lépni, miután szerelmében csalódott. Így nevelték akkor a tanárok az ifjúságot.”

Egyik írásában meg egyenesen kedves tanára érdemének tudja be, hogy író lett: „Hogy író lettem, azt neki köszönhetem. Az első álmokat, ábrándokat ő ojtotta belém, ő nevelte fel. ... És ma is gyakorta, ha megírtam valamit, amihez kedvem és hangulatom volt, midőn leteszem a pennát, magamban úgy gondolom: Vajon fog-e tetszeni az öreg Porubszkynek? És rajtakapom magam, hogy néha csak azért szeretném kivágni a rezet írásaimban, hogy az öreg Porubszky ott Nyíregyházán meg legyen velem elégedve.”

Irodalom

- Bánszki István (szerk.) 2002. *Szellemi elődeink. A Bessenyei Társaság kultúrateremtő nagyjai*. Bessenyei György Irodalmi és Művészeti Társaság. Nyíregyháza.
- Katona Béla (szerk.) 1968. *Krúdy Gyula. Emlékkönyv az író születésének 90. évfordulójára*. Szabolcs Megyei Lapkiadó Vállalat. Nyíregyháza.
- Katona Béla 1971. *Krúdy Gyula pályakezdése*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Margócsy József 1997. *Utcák, terek, emléktáblák IV. Újabb híradások a régi Nyíregyháza életéből*. Nyíregyháza.
- Tóbiás Áron 1964. *Krúdy világa*. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Budapest.